

УДК 37.091

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕЛАКСАЦІЇ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Цимбаленко Я.С., Покась Л.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розкрито роль інноваційної технології у навчання географії. Визначено педагогічні умови впровадження технології у навчальний процес. Обґрунтовано можливість застосування елементів релаксопедичної технології. Проаналізовано сучасний стан шкільної практики щодо використання педагогічної технології на уроках географії. Доведено ефективний вплив релаксопедії на якість навчання з географії.

Ключові слова: географія, учні, основна школа, якість навчання, релаксопедична технологія навчання.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена модернізацією шкільної географічної освіти. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначено, що система освіти має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності на основі формування інтересів та потреб, сучасного світогляду [1]. Це завдання реалізується в основній школі під час вивчення учнями різних предметів, зокрема географії. Завдання, визначені Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Концепцією 12-річної середньої загальноосвітньої школи, орієнтують сучасного вчителя української школи на запровадження таких технологій, які розвивають уміння учнів самостійно вчитися, мислити, здатність самореалізації в різних видах творчої діяльності.

Отже, в методиці навчання географії виникло протиріччя між необхідністю підвищити якість навчання в учнів і відсутністю методичної системи формування мотивації до навчання з географії. Необхідність розв'язати зазначену суперечність зумовила вибір теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам педагогічних технологій присвячено чимало наукових досліджень С.П. Бондаря, І.М. Дичківської, Л.В. Пироженко, О.І. Пометун. Такі вчені, як Н.В. Лєскова, С.А. Капіруліна, С.М. Пальчевський, Г.П. Пустовіт, Л.А. Покась, С. Сисоєва, А.Й. Сиротенко, Б.А. Чернов в останніх публікаціях розглядали певні аспекти інноваційних підходів у навчанні географії.

Існує безліч педагогічних технологій навчально-виховного процесу. Серед них найбільш цікава з погляду ефективності і практичної значимості сугестивна технологія, яка є ще малопоширеною [2]. Ця технологія успішно використовується за кордоном: у Болгарії, Німеччині, Канаді, Італії, США та країнах СНД. Вперше її було застосовано у 1966 році в Болгарії. Основоположником цього напрямку став болгарський учений, доктор медичних наук, лікар-психотерапевт Г. Лозанов. Основи сугестопедії також висвітлено у працях В. Н. М'ясищева, Д. Н. Узнадзе та Б. Д. Паригіна.

Об'єкт нашого дослідження: освітній процес з географії у 7 класі.

Предмет дослідження: зміст, форми реалізації релаксопедії як технології впливу на якість навчання з географії.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування і вивчення методики впливу релаксопедії на якість знань з географії учнів 7 класу.

Мета даної роботи передбачає розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- здійснити теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури щодо ефективності технології сугестопедичного навчання;

- з'ясувати вплив релаксопедії у вивченні навчального матеріалу з географії;

- порівняти традиційне навчання з релаксопедичним і зробити відповідні висновки щодо можливості впливу на якість навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Намагання вчити дітей легко, радісно й ефективно було властиве кращим представникам педагогічної думки і практики здавна. У боротьбі з відживаючими нормами середньовіччя в освіті його, зокрема, висловив основоположник педагогіки нового часу, автор «Великої дидактики» Я.А. Коменський (1592-1670). Обумовивши принцип природовідповідності у вихованні, він першим із педагогів, віддав усього себе справі перетворення навчального закладу з місця бездумного зурбіння, тілесних покарань, пригнічення дитини в храм розумного радісного навчання [3].

Щоб усунути дизфункцію зайвої напруги в навчальному процесі, сприяти розвитку і саморозвитку особистості учня і вчителя, розвивати позитивне ставлення учня до географії, можна використовувати сугестопедичне навчання або ж його компонент – релаксопедичне навчання. В основі сугестопедичного навчання лежать три основні принципи:

- 1) принцип радості, ненапруженості, концентративної психорелаксації;

- 2) принцип єдності свідомого-парасвідомого та інтегральної мозкової активізації;

- 3) принцип сугестивного взаємозв'язку на рівні резервного комплексу [4].

Сугестивна технологія або сугестологія є одним із базисних наукових напрямів, теоретичні та експериментальні положення якого формують сугестивну частину педагогіки. Будь-яка педагогічна технологія тією чи іншою мірою містить у собі елементи навчання. Сугестивна технологія виокремлює ці елементи як самостійні.

Головним методом цієї технології є метод релаксопедичного навчання. Г. Лозанов розробив сугестопедичну систему в галузі інтенсифікації навчання. Розроблювані методи інтенсивного навчання базуються на взаємодії усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів психіки в процесі засвоєння та перероблення інформації.

Принцип двоплановості та сприйняття навчального матеріалу лежить в основі побудови курсу інтенсивного навчання. Технологія інтенсифікації навчання здійснюється за допомогою релаксопедії в педагогічному процесі за рахунок використання резервів психіки [4].

Сугестивна технологія – це навчання на основі емоційного навіювання в стані неспання, що спричиняє надзапам'ятовування. Воно передбачає комплексне використання всіх вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання) [3]. Реалізація цієї концепції передбачає створення особливих психолого-педагогічних умов навчання людини.

Сугестія – це форма емоційно-вербального керування різними психічними, психофізіологічними та фізіологічними реакціями людини. Тому в сугестивних технологіях широко використовується метод релаксації. Релаксопедичне навчання вигідно вирізняється доступністю та простотою.

Застосування сугестивних засобів у педагогічній практиці може бути спрямоване на три етапи педагогічного процесу: підготовчий етап, етап засвоєння навчального матеріалу, етап активного відтворення засвоєних знань [4].

Під час зниження рівня засвоєння навчального матеріалу має значення не тільки ступінь втомленості кожного окремого учня, а й інтенсивність нервових процесів, які визначаються енергетичними можливостями організму. Сугестивне управління працездатністю та енергетичними (психоенергосугестивними) процесами є основним застосуванням сугестії на етапі засвоєння навчального матеріалу. На підготовчому етапі він засвоюється у формі техніки активного сугестивного самоврядування (аугосугестії та психосаморегуляції – ПСР), на двох наступних етапах він досліджується для активізації процесів засвоєння і репродукції.

Аналіз фахової, психолого-педагогічної літератури показав, що тема на сьогодні є недостатньо дослідженою в галузі методики фізичної географії. Окрім робіт С. Пальчевського цією проблемою в Україні ніхто не займається [2, с. 20]. Запровадження релаксопедії у навчання, в основу якої покладено спілкування як двосторонній процес, є одним із головних шляхів вирішення завдання модернізації сучасної системи освіти, що передбачає формування здатності до самореалізації у світі, якому притаманні риси інноваційності, складності, мінливості та суперечливості. Головним і визначальним для цієї навчальної технології є конструктивне співробітництво, завдяки якому вони перетворюються із об'єкта викладацької діяльності вчителя в активних суб'єктів власного учіння.

Експериментальна база. Для вивчення впливу нової технології на якість навчання було проведено анкетування на базі загальноосвітньої спеціалізованої школи № 53 міста Києва. Дослідженням було охоплено 25 вчителів (і студентів-практикантів), які працюють у сьомих класах і використовують у своїй педагогічній діяльності інноваційні технології, тобто знайомі з методикою сугестопедичного навчання. Це анкетування мало на меті встановити не лише сучасний стан застосування елементів релаксації в освітньому процесі з шкільної географії, а й інші аспекти впрова-

дження сугестивних технологій. Такі як: переваги й недоліки використання, методичні особливості, ступінь зацікавлення школярів, рівень забезпеченості методичними розробками та ін.

В анкеті для вчителів міститься 6 запитань відкритого і закритого типу.

Рис. 1.

Рис. 2.

Рис. 3.

На зображеній діаграмі (рис. 1) видно, що у більшості вчителів виникають труднощі у побудові нестандартних уроків (70%), у 12% вчителів труднощі виникають саме в організації уроку, можливо це пов'язано з використанням застарілих методів організації освітнього процесу; 8% вчителів усвідомлюють свою потребу у проходженні курсів підвищення кваліфікації. Також є вчителі, в яких труднощі у побудові

уроків з елементами релаксопедичного методу не виникають – їх 10%. Ми можемо зробити припущення, що це молоді студенти-практиканти, які володіють гарними сучасними навичками у побудові нестандартних уроків.

Відповіді однозначної за рис. 2 ми не отримали. Для більшості вчителів використання елементів сугестопедичного навчання в методиці викладан-

ня географії є прийнятним і бажаним, і тільки 7% вважають це необов'язковим і 3% – неприйнятним.

Дана діаграма (рис. 3) показує, що основними принципами, якими керуються вчителі при побудові уроків з географії є принцип креативності і науковості (по 30%), потім йде принцип доступності – 26%, і найменше вчителів дотримується принципу послідовності – лише 14%.

Таблиця 1

Порівняння двох форм навчання за певними критеріями

Критерії порівняння	Традиційний урок	Інноваційний урок з елементами сугестопедії
Витрата часу на підготовку	1,5 години комплексної підготовки матеріалу до кожного структурного компоненту уроку	3 години на підготовку презентацій, підбір відеороликів, релаксуючої музики
Структура уроку: а) встановлена; б) не встановлена	Чітка встановлена структура уроку	Невстановлена структура уроку, оскільки вчитель включає до змісту освіти, крім предметної лінії, що задається освітніми стандартами, навчальними програмами, ще й емоційно-ціннісні, особистісні компоненти.
Рівень активності учнів (низький, середній, високий)	Середній рівень активності	Високий рівень активності
Прояв самостійності учнів	Навчальна праця учнів здійснюється у вузькому просторі самостійних дій.	Високий рівень самостійної пошукової діяльності.
Формування інтересу до навчання	Вчитель мотивує учнів до засвоєння знань.	Відбуваються позитивні зрушення на формування настанов поведінки і діяльності, розкриваються шляхи ефективного впливу на мотиваційні процеси і спрямування особистості. При цьому відбувається вплив на усвідомлювальні й неусвідомлювальні компоненти мотивації.
Формування соціальної компетентності	Формуються знання, вміння	У процесі навчання відбувається засвоєння елементів соціального досвіду, а саме: а) знання про природу, суспільство, техніку, людину і про способи діяльності; б) досвід здійснення відомих способів діяльності інтелектуального і практичного характеру; в) досвід творчої діяльності; г) досвід емоційно-ціннісного ставлення людей до світу.
Формування комунікативної компетентності	Переважає монологічна педагогічна діяльність учителя, пізнавальні комунікації.	Особистісно-розвивальне спілкування
Розвиток індивідуальної відповідальності учня	Відповідальність проявляється у виконанні завдань та отриманні оцінки за них.	Діти відчувають відповідальність за свої почуття, емоції, адже відбувається певний вплив на них.
Розкриття творчого потенціалу учнів та вчителя	Прояв окремо творчих здібностей учнів і окремо вчителя	Спільна творча діяльність вчителя та учня
Залучення до процесу отримання знань емоцій (задоволення)	Емоції практично не залучаються в процесі отримання знань та вмінь.	Є емоційний вплив, дія на почуття школяра, тобто, способом засвоєння емоційно-ціннісного досвіду є переживання учня.
Ставлення учнів до форми організації навчання	Залежить від вчителя, як він викладе навчальний матеріал, можна і на традиційному уроці вдало зацікавити учнів. Тому діти категорично не заперечують дану форму організації навчання.	Учні позитивно ставляться до інноваційних форм організації навчання.
Рівень навчальної дисципліни на уроці	Середній рівень навчальної дисципліни.	Якщо вчитель вдало підбере елементи сугестопедії, то можна досягти високого рівня навчальної дисципліни.
Шкала оцінювання навчальних досягнень учнів	Контроль здійснюється систематично як поточне і підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів.	Контроль здійснюється неперервно за допомогою рефлексії і самоконтролю з використанням об'єктивних систем оцінювання.
Якість знань	Якість знань знаходиться в більшій мірі на теоретичному рівні.	Отриманні знання забезпечують цілісне орієнтування в світі з позицій інтересів людини; ефективне використання природничих знань, умінь і навичок для оптимізації стосунків учня з природою, технікою, продовження неперервної освіти протягом життя.

Рис. 4.

Рис. 5.

Переглянувши рис. 4, можна виявити, що більшість вчителів готова до інноваційної професійної діяльності (45%), 30% вчителів частково

готові. Проте 25% показують, що вчителі зовсім не готові до інноваційної професійної діяльності – причиною цього може слугувати небажання змінювати застарілі принципи і методи роботи і впроваджувати нові, більш ефективні.

З цієї діаграми (рис. 5) можна сказати, що сугестопедичні уроки для вчителів є великою рідкістю, оскільки їх проводять лише 19%, проте видно і позитивний результат в тому, що 41% вчителів все ж таки намагаються їх проводити або хоча б застосовувати деякі їх елементи. А 40% і зовсім не проводять подібних уроків.

А на питання анкети «Які елементи релаксації Ви застосовували б у навчально-виховному процесі з географії у 7 класі? Яким чином вони вплинули б на ефективність засвоєння знань сучасним учнем?» вчителі відповіли, що продемонстрували б відео-фрагменти з релаксичною музикою, різні аудіозаписи звуків природи, класичну музику, застосували б метод м'язової релаксації. На їх думку це б допомогло учню зняти втому і напруження, переключити увагу і зосередитися на засвоєнні навчальної інформації.

Проанкетувавши вчителів, ми з'ясували методичні особливості застосування інноваційної технології. Наступним етапом, ми вирішили встановити ефективність досліджуваної технології, переваги її над традиційною формою навчання. Обравши критерії порівняння, ми розробили узагальнюючу таблицю.

Отже, ми дійшли **висновку**, що використання елементів сугестопедії на уроках географії:

1. Підвищує результативність учнів, тобто впливає на якість навчання.
2. Покращує емоційний стан школярів.
3. Разом із навчальною метою реалізується і виховна.
4. Учні мають можливість краще проявити себе.

Список літератури:

1. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України [Е-ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/about-ministry/47/113/> – назва з екрану.
2. Пінчук Л. Методика використання елементів релаксopedичної технології на уроках географії у 7 класі / Людмила Пінчук // Гео. та екон. в сучас. шк. – № 9. – 2013. – С. 15-20. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuiг.npu.edu.ua/handle/123456789/8264>.
3. Педагогіка: навч. посіб. / С. С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
4. Сугестопедагогіка: [монографія] / С. С. Пальчевський; М-во освіти і науки України. РДГУ. – Рівне, 2002. – 396 с.

Цымбаленко Я.С., Покась Л.А.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИИ РЕЛАКСАЦИИ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

У статье раскрыта роль инновационной технологии в учебе географии. Определены педагогические условия внедрения технологии в учебный процесс. Обоснованы возможности реализации элементов релаксopedической технологии. Дан анализ современного состояния школьной практики по отношению к использованию педагогической технологии на уроках географии. Доведено эффективное влияние релаксopedии на качество обучения географии.

Ключевые слова: география, ученики, основная школа, качество образования, релаксopedическая технология обучения.

Cimbalenko Ya.S., Pokas L.A.

Kyiv National Pedagogical University named after M. Dragomanov

METHODOLOGICAL FEATURES OF TECHNOLOGY OF RELAXATION IN THE SCHOOL COURSE GEOGRAPHY

Summary

The article reveals the role of innovative technology in learning geography. Pedagogical conditions for the introduction of technology in the learning process. Caution the use of elements of the relaksopedičnon technology. Analyzes the current state of the school of practice for the use of educational technology in geography. Proven efficient impact of relaksopedmн on the quality of learning geography.

Keywords: geography, students, the primary school, the quality of teaching, relaksopedična technology training.